

ODRASLI (kateheza)

1. Pastoralni izbor kateheze odraslih

Kateheza odraslih (= k. o.) stara je kao i Crkva; rađa se s rađanjem k. U prvim stoljećima kršćanstva k. je navlastito upravljena odraslima, posebno u okviru → katekumenata. Masovnim krštavanjem djece i opadanjem katekumenata (5. stoljeće), opada i k. općenito, pa dakle i k. o. Veliko kat. buđenje u 16. stoljeću, kao odgovor na teško stanje vjerskog neznanja kršćana, donosi sa sobom i nov poticaj za k. o., kao što je potvrdio i Tridentski sabor (Sess. 5, cap. 2 de ref.; Sess. 22, cap. 8), koji je obvezao župnike na kat. pouku kršćanskih vjernika, posebno u nedjelju. U moderno doba različiti razlozi, a posebno uvođenje vjeronauka u škole, dovode do „infantilizacije“ k. te do problematičnog stanja k. o. U našem se stoljeću više puta požalilo na rel. neznanje kršćana i podsjetilo na odredbe Tridentskog sabora (usp. npr: enc. *Acerbo nimis* /1905/; dekret *Provido sane* /1935/; Međunarodni kat. kongres /Rim, 1950/), ali s vrlo skromnim rezultatima.

– Zaokret na tom području označio je II. vatikanski sabor i pastoralna obnova koju je

Sabor izazvao. Šezdesetih godina dižu se mnogi glasovi da obrane ne samo hitnost nego i središnje mjesto i prvenstvo k. o. Usp. npr.: A. Exeler (*Wesen und Aufgabe der Katechese*, Freiburg, 1966); J. Colomb (*Le service de l'Évangile*, Paris, 1968); B. Dreher (*La sterilità della catechesi infantile*, Modena, Ed. Paoline, 1968); P. Babin (*J'abandonne la catéchèse*, u: „Catéchistes“ 18/1968/415–428); G. Moran (*Vision and Tactics*, New York, 1968); pojava → nizozemskog katekizma za odrasle (*Novi katekizam. Poruka vjere za odrasle*. KS, Zagreb, 2¹1984, izvornik iz 1966); Kat. tjedan u Medellín (1968: usp. *Catequesis y promoción humana*, Salamanca, Sígueme, 1969). Zaokret nije samo kvantitativan, nego u prvom redu kvalitativan: ne zastupa se odlučno samo k. za odrasle, nego k. *odraslih*, tj. k. koja će ozbiljno uzeti u obzir zahtjeve, kulturu i rel. pitanje današnjih odraslih.

Prvenstveno opredjeljenje za k. o. dobiva uvjerljivu potvrdu u OKD (1971): „Neka paze da k. o., koja omogućuje ljudima da u punoj odgovornosti prihvaćaju vjeru, bude glavni oblik k. kojoj su svi, premda uvijek neophodni oblici k., nekako usmjereni“ (OKD 20). Taj će zahtjev biti gotovo jednoglasno prihvaćen u raznim službenim kat. dokumentima (kao što su → nacionalni kat. direktoriji; Sinoda o k. iz 1977; CT 43), u različitim pastoralnim programima koji su na neki način usredotočeni na središnju temu → *evangelizaciju*, te će se malo-pomalo pretvarati u konkretna ostvarenja pastoralnog djelovanja. Može se reći da prvenstvo k. o. još uvijek postoji više načelno nego u stvarnosti, ali je ipak riječ o stvarnosti koja raste i puna je obećanja.

II. Obrazloženja i značenje pastoralnog izbora k. o.

Raznovrsni su i lako shvatljivi razlozi novog zanimanja za k. o.:

– Razlozi *društveno-kulturne* naravi. To su oni uključeni u situacije i u preobražaje suvremenog društva: ubrzana dinamičnost, povećanje spoznaja, kulturni i ideološki pluralizam, društvena pokretljivost, sukobljavanje, novi oblici ugnjetavanja i manipuliranja itd. Odatle za mnoge suvremenike proizlazi osjećaj izgublje-

nosti i potreba prekvalifikacije kako bi mogli razumjeti situaciju i njome ovladati (u tom svjetlu vidi i zahtjev za → *trajnim odgojem i obrazovanjem*). Ta se situacija odražava i na području rel. spoznaja i iskustava.

– Razlozi *psihološke i antropološke* naravi. Suvremeno razmišljanje jako naglašava dinamički i otvoreni značaj ljudske zrelosti, što uključuje i potrebu za *trajnim odgojem*. Čini se da je sasvim nadvladano oštro razlikovanje između odgajnika i odgojenih, između osoba koje su još u formaciji i koje su već formirane. Svima se nameće uvijek otvoren ritam rasta i dozrijevanja, također i u odnosu na rel. stvarnost.

– Razlozi *teološko-pastoralne* naravi. To su oni najpoznatiji i najočiti na području pastoralnog i kat. djelovanja. Različite pojave i situacije prisutne u današnjoj Crkvi potiču na jačanje k. o.: kriza vjere i gubitak identiteta mnogih kršćana; otpor promjenama na rel. području; raskorak između starih i mladih naraštaja i relativna kriza odgojne uloge; usmjerenost na djecu i paternalističko ponašanje tradicionalnog pastora; kriza vjerodostojnosti u Crkvi; prevlast klerika u crkvenom životu; rubnost laikata i ograničavanje prava žene u Crkvi itd. Sve ove pojave, u okviru obnovljenog gledanja na vjeru, Crkvu i kršćansko poslanje u svijetu, snažno potiču kvalitativno promicanje odraslih i odgovornih vjernika u današnjoj Crkvi. A čimbenik prvoga reda u tom je promicanju pojačavanje k. o.

– Navedene primjedbe daju naslutiti značenje i mjesto pastoralnog opredjeljenja za k. o. danas. Ni u kojem slučaju nije riječ o tome da se na odrasle protegne tradicionalna k. namijenjena djeci; niti k. o. može biti shvaćena kao sredstvo za stvaranje ili zadržavanje crkvenog uređenja onakvim kakvo jest. Još bi manje imalo smisla zalagati se za k. o. kojoj bi bila svrha restauracija ili obrana izgubljenih prostora za prisutnost i djelovanje Crkve. K. o. treba danas hrabro i stvaralački promicati, u službi *novog tipa vjernika* i za *obnovljeni plan Crkve* u većoj podudarnosti s evanđeoskim zahtjevima i u većoj usklađenosti s dubokim težnjama današnjeg čovjeka.

III. Ostvarenja i razmišljanja k. o.

Panoramskim pogledom na konkretna *ostvarenja* k. o. u današnjoj Crkvi odmah se zamjećuje *raznolikost i raznovrsnost* oblika i pothvata. Oblike k. o. nalazimo u *liturgijsko-sakramentalnim djelatnostima*: → homilija u misi i u sakramentalnim slavljima; priprava odraslih na sakramente (→ krštenje, potvrda, euharistija); uključivanje roditelja u → sakramentalnu inicijaciju njihove djece. Drugi oblici k. o. imaju *poučno ili odgojno* obilježje: tečajevi i predavanja, meditativne grupe, vjerski seminari, teološke škole i škole za vjeroučitelje itd. Drugi su oblici povezani sa *sredstvima društvenog komuniciranja*: knjige i publikacije, katekizmi i „uvodi u vjeru“ za odrasle, radio i televizijski prijenosi (→ radio, → televizija), film, kazalište, dopisni tečajevi, itd. Postoje ostvarenja k. o. vezana za *zajedničarsko i udruženjačko* buđenje u Crkvi: → bazične, katekumenske i novokatekumenske, karizmatičke grupe, pokreti, bračne i obiteljske grupe. Napokon, drugi oblici k. o. prisutni su u djelatnosti *promicanja i zalaganja*: → bazične zajednice, bratovštine, rad na opismenjavanju i posvećivanju itd.

Kao što se vidi, područje k. o. vrlo je široko i rašireno. Razvrstavanja i tipologije mogu odgovarati različitim načelima razlikovanja: k. o. za inicijaciju, posuvremenjenje, produbljivanje; → prigodna, → sustavna, trajna k. o.; k. o. pretežno kao „odgoj“ ili „inicijacija“ ili „promicanje“ itd. U nekim zemljama (npr. u Francuskoj, Njemačkoj) ide se za razlikovanjem između k. o. i odgoja odraslih, ali granice nisu uvijek jasne.

– Upitamo li se sada na kojoj se razini nalazi *katehetika odrasle dobi*, tj. znanstveno razmišljanje o k. o., treba, govoreći općenito, reći da je takvo razmišljanje tek na počecima, većinom tek zamišljeno i da u mnogim krajevima još ne postoji. Počinju se upotrebljavati usmjerenja ili pristupi od nesumnjive važnosti i koristi, kao što su npr.: psihologija odraslih (usp. E. Erikson, Th. Lidz); antropološka proučavanja (R. Guardini, F. Pöggeler, G. Lapassade); istraživanja o razvoju vjere (J. W. Fowler); trajni odgoj i obrazovanje; didaktika i pedagogija odrasle dobi itd. Čini se da je, na specifično kat. području, razmišljanje razvijenije u ne-

kim zemljama, kao što su Njemačka (usp. A. Exeler, E. Feifel, F. J. Hungs, D. Emeis), SAD (J. De Boy, G. Moran, L. McKenzie, J. L. Elias) i Kanada (J. Grand'Maison, A. Beauchamp).

IV. Za metodologiju k. o.

Nestalna i promjenljiva situacija k. o. te krajnja raznolikost njezinih ostvarenja priječe jedinstveno sagledavanje kat. metodološkog razmišljanja u strogom smislu riječi. Postoje brojni modeli i nacrti k. o., vrlo različiti u svojim pretpostavkama, ciljevima i sastavnicama djelovanja. Moguće je ukazati na neke, uglavnom zajedničke, činjenice i težnje s obzirom na određene stupnjeve općeg metodološkog nacrt.

– *Analiza i tumačenje situacije*. To je prvi temeljni zahtjev. Nadvladavajući pastoralnu nepokretljivost i improviziranje, čini se neophodnom brižna analiza početne situacije: poznavanje povijesne i društveno-kulturne sredine, odrasli u društvu danas i u sljedećim razdobljima odrasle dobi, vidovi i hitni zahtjevi rel. pitanja odraslih, vrednovanje suvremenih procesa uvođenja i rel. inkulturacije itd. Velika raznolikost sredstava i znanstvenih pristupa (kulturnih, psiholoških, socioloških, teoloških itd.) može pridonijeti uspostavljanju dobrog polazišta za odgovarajuće programiranje kat. djela.

– *Jasno određenje svrhe i ciljeva k. o.* Ova je odrednica posebno važna u metodološkom procesu, a prečesto je zanemarena: određivanje svrhe i ciljeva koje treba postići u k. o., polazišta koja usmjeruju djelovanje i određuju mu identitet. Čini se da je u k. o. odlučujuće, bez obzira na prethodna ili stereotipna stajališta, biti vjeran stvarnim situacijama i zahtjevima odraslih, ali isto tako vjeran i zahtjevima odgovarajućeg rasta i → dozrijevanja vjere u današnjim okolnostima. Mogu se tako označiti crte *vjerničkog lika* koji k. o. treba promicati i koji, u usporedbi s tradicionalnim modelom „dobrog kršćanina“, predstavlja novost u odnosu na vjeru (→ obraćenje i poosobljenje), Crkvu (zreo i odgovoran osjećaj pripadnosti), zajednicu (osobnost „u odnosu“ i zajedništvu), svijet (dijalog, utjelovljenje, zalaganje, sudjelovanje). Na sličan način treba točno naznačiti *vrstu zajednice* koju k. o. treba promicati, a nadasve

model Crkve koji treba izgraditi. U uvjerljivoj i zainteresiranoj snazi ciljeva stavljenih pred k. o. krije se odlučujući dio njezina uspjeha ili neuspjeha u suvremenom kontekstu crkvenog života.

— *Govor i sadržaj k. o.* U određivanju sadržaja i govora koji treba upotrebljavati u nacrtima k. o., treba riješiti mnoge probleme i vrlo različite zahtjeve. Načelno se mogu nabrojiti neki obično prisutni zahtjevi: prednost *osobe* pred *programima*, tako da se jamči k. kao istinski odgovor na istinska pitanja; poštivanje *cjelokupnosti* kršćanskog iskustva, koje je u isto vrijeme biblijsko, crkveno i egzistencijalno iskustvo (iako je dopušteno davati prednosti nekom konkretnom iskustvenom području); pažnja na *zahtjeve dozrijevanja* odraslih (posuvremenjeno obavještanje, kritički smisao, potreba za sudjelovanjem, razlikovanje i ljestvica vrednota itd.); *dijalog kultura* između vjere i današnjeg svijeta (u iskrenoj i hrabroj dijalektici prihvaćanja vrednota i prokazivanja ne-vrednota); otvaranje za dijalog i suradnju s kršćanima nekatolicima (*ekumenski problem*) te s raznim religijama i kulturnim strujanjima.

— *Metode i tehnike k. o.* Velika je raznolikost metodičkih modela i postupaka na području k. o. Može se općenito reći da takva raznolikost proizlazi iz različitog izbora i rasporedbe *didaktičkih* (izlaganje, diskusija, traganje itd.), *relacijskih* (dinamika grupe, interakcija, zajednički život itd.), *slavljeničkih* (obredi, simboli, molitva, igra, ples itd.) i *djelatnih* elemenata (djelovanje, animacija, zalaganje). Na taj način na području kat. prakse danas nalazimo neke tipične modele k. o. koje karakteriziraju vlastiti metodički elementi i postupci, kao npr. oblici katekumenata, oblici koji se nadahnjuju na JOC metodi (vidjeti — prosuditi — djelovati), „biblijski modeli“, „liturgijski“ itinerariji, oblici kao što su „tečajevi“ ili „seminari“, oblici razmišljanja nad nekom knjigom (npr. „katekizmi“ za odrasle), ili drugi oblici priopćavanja (gramofonska ploča, radio, magnetofonska vrpca itd.).

Ako se na tako bogatom i raznolikom području žele utvrditi neke zajedničke težnje, onda se od njih mogu izdvojiti tri: neosporna prednost rada u *grupi*; zahtjev za *fleksibilnošću i maštom* radi potrebne prilagodbe; potreba za zainteresiranih da *sudjeluju*. Što se tiče različitih *tehnika i sredstava* koji se upotrebljavaju u modelima k. o. upućujemo na posebne rasprave (usp. A. Beauchamp, B. Grom, D. Emeis — K. H. Schmitt).

Bibliografija

A. BEAUCHAMP i dr., „Come animare un gruppo“, Leumann—Torino, LDC, 1977; J. DE BOY, „Getting Started In Adult Religious Education“, New York, Paulist Press, 1979; J. L. ELIAS, „The Foundations and Practice of Adult Religious Education“, Malabar, FL, R. E. Krieger, 1982; D. EMEIS—K. H. SCHMITT, „Kleine Methodik der Erwachsenenbildung in der Kirche“, Freiburg, Herder, 1974; E. H. ERIKSON i dr., „L'adulto“, Roma, Armando, 1978; A. EXELER—D. EMEIS, „Reflektierter Glaube“, Freiburg, Herder, 1970; E. FEIFEL, „Erwachsenenbildung. Glaubenssinn und theologischer Lernprozess“, Zürich, Benziger, 1972; J. W. FOWLER, „Stages of Faith“, San Francisco, Harper and Row, 1981; J. GRAND'-MAISON, „Seconda evangelizzazione“, 3. sv., Bologna, EDB, 1975—1976; B. GROM, „Metodi per l'insegnamento della religione, la pastorale giovanile e la formazione degli adulti“, Leumann—Torino, LDC, 1981; R. GUARDINI, „Die Lebensalter“, Würzburg, Werkbund, 1954; F. J. HUNGS, „Theologische Erwachsenenbildung als Lernprozess“, Mainz, M. Grünewald, 1976; G. LAPASSADE, „Il mito dell'adulto“, Bologna, Guaraldi, 1971; TH. LIDZ, „La persona umana“, Roma, Astrolabio, 1971; R. LLANES TOVAR, „La catequesis de adultos en la actualidad“, México 1984; L. MCKENZIE, „The Religious Education of Adults“, Birmingham, Alabama, Rel. Education Press, 1980; P. MILAN, „Adulti nella Chiesa“, Rovigo, Ist. Padano Arti Grafiche, 1981; G. MORAN, „Education Toward Adulthood“, New York, Paulist Press, 1979; S. PINTOR i dr., „La Teologia e la Pastorale nel Catechismo degli adulti“, Bologna, EDB, 1983; F. POGGELER, „Der Mensch in Mündigkeit und Reife“, Paderborn, F. Schöningh, 1964; J. RUIZ DIAZ, „Buscando la identidad cristiana“, Madrid, S. Pio X, 1983; A. TESSAROLO (izd.) „La catechesi degli adulti, nuova scelta pastorale della Chiesa italiana“, Bologna, EDB, 1978.

EMILIO ALBERICH